

Dr hab. prof. UW Elżbieta Pachocińska
Instytut Romanistyki
Uniwersytet Warszawski

Uniwersytet Wrocławski Dziekanat Wydziału Filologicznego (6)		
Wpłynęło do WF:	23 -09- 2022	Zakład
Wpł. do jedn. org.	Data	Symbol
Znak archiw.		

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Patrycji Paskart

pt. *Saint comme un Polonais* (Święty jak Polak), *plombier polonais* (polski hydraulik),

La Pologne, fille ingrate de l'Europe (Polska, córka marnotrawna Europy)

Dyskurs prasowy jako miejsce nadawania znaczenia

praca została napisana pod kierunkiem prof. dr hab. Elżbiety Biardzkiej oraz promotora pomocniczego dr Agaty Rębkowskiej-Kieseler z Instytutu Filologii Romańskiej na Uniwersytecie Wrocławskim (2022 r.).

Ogólnie praca stawia sobie za cel zilustrowanie, na przykładzie nazwy własnej kraju *Pologne*, jednej z tez semantyki dyskursywnej mówiącej o tym, iż nazwy własne mają swoje znaczenie, które uaktualnia się w dyskursie. Problematyka ta zostaje wpisana we francuską analizę dyskursu, a szerzej w jej nurt konstruktywistyczny. Podjęcie tej kwestii jest naukowo wartościowe, zaowocowało ono również propozycją autorskiej metody badawczej.

Tytuł dysertacji w bardzo zgrabny i syntetyczny sposób ukazuje podjętą problematykę, akcentuje różnorodność mechanizmów językowo-dyskursywnych używanych do tworzenia znaczeń w badanym korpusie. Niemniej jednak może warto, aby Doktorantka wyjaśniła, np. we Wstępie, dlaczego właśnie te przykłady i w tej konkretnej kolejności w nim figurują, gdyż informacje na ten temat znajdują się dopiero w części empirycznej pracy, a wybór formy *Saint comme un Polonais* nie jest taki oczywisty ze względu na jednostkowe użycie (przyp. 88, s.120).

Podtytuł jak pisze sama Autorka na s. 11 „wskazywać ma na niesystemowy i zmienny wymiar znaczenia oraz jego procesualny aspekt”, ta hipoteza w pełni koresponduje z przyjętą ramą teoretyczną w pracy.

Struktura pracy

Całość pracy liczy 168 stron, zasadnicza część pracy obejmuje 140 stron i składa się z trzech rozdziałów oraz konkluzji końcowej. Po niej następuje obszerna bibliografia (s.141-161), indeks skrótów (s. 162), streszczenie po polsku (s.163-165) oraz po angielsku (s.166-168).

O zawartości treści zwięźle informują kolejne tytuły rozdziałów oraz podrozdziałów.

Wstęp (s.7-10) prezentuje przedmiot i cel pracy (s.7), perspektywę badawczą (s.8-10) oraz najważniejsze rozstrzygnięcia terminologiczne (s.10-12). Rozdz. I-szy wprowadza „Ramy teoretyczne i metodologiczne” dysertacji (s.13-60), czyli jest tematycznie podzielony na dwie części. Część pierwsza (podr. 1-4) skupia się na podejściach teoretycznych, a w części drugiej zawarty jest opis metodologii, wyszczególnione są założenia badawcze (podr. 5), następuje prezentacja etapów pracy (podr. 5.3) oraz charakterystyka korpusu (podr. 5.4). Dwa kolejne rozdziały II-gi i III-i zawierają badania własne Doktorantki. W rozdz. II-im, analizy prowadzone są z perspektywy tzw. narzędzi nadawania znaczeń (s.62-112), a w rozdz. III-im wg tzw. komponentów znaczenia społecznego nazwy własnej *Pologne* (s. 113-130). Tekst główny dysertacji zamyka konkluzja podsumowująca wyniki badań (s.138-140).

Układ pracy jest bardzo przemyślany, bezpośrednio podyktowany przyjętą koncepcją badawczą, poszczególne części dysertacji zostały właściwie rozplanowane.

Forma pracy

Doktorantka wykazała się wielką dbałością o formę pracy. Praca jest napisana dobrym językiem polskim i starannie zredagowana. Jak sama podkreśla - pisała również z myślą o czytelniku polskim nie mającym głębszej wiedzy o językoznawstwie francuskim. Stąd też momentami bardzo obszerne przypisy na dole strony uzupełniające wiedzę teoretyczną, m.in. na s.13, 15, 54, 78, ale w tym przypadku uzasadnione merytorycznie. Wybór języka polskiego jako języka dysertacji uważam za bardzo trafny. Zgadzam się z Autorką, że w ten sposób praca może przyczynić się do popularyzacji wiedzy o językoznawstwie francuskim. Poza tym inną wartością dodaną jest tłumaczenie na język polski analizowanych przykładów, jak również językoznawczej terminologii francuskiej. Świadczy to o bardzo dobrym opanowaniu przez Autorkę technik tłumaczeniowych.

Recenzowana praca dowodzi, że Doktorantka posiada umiejętność formułowania myśli i przekazywania ich w sposób syntetyczny i zrozumiały. Świetnie opanowała technikę pisania prac naukowych oraz posługiwania się językiem dyskursu naukowego.

Ogólna treść pracy oraz ocena merytoryczna

Wstęp koncentruje się na trzech głównych problemach zawartych w kolejnych podrozdziałach (1-3). W podr. I Autorka prezentuje przedmiot i cel pracy, pokrótce uzasadnia

dobór korpusu, a mianowicie jako źródła przykładów posłużyły jej trzy największe opiniotwórcze dzienniki prasowe we Francji : *Le Monde*, *Le Figaro*, *Libération*. Rozwinięcie argumentacji za tym wyborem znajduje się w dalszej części pracy w podr. 5.4.1.(s.57-59). Niewątpliwie są to właściwie dobrane źródła, do których najczęściej sięgają językoznawcy analizujący dyskurs prasowy.

Określone zostają również ramy czasowe korpusu, obejmują one 15 lat od wejścia Polski do UE, czyli lata od 1 maja 2004 r. do 30 kwietnia 2019 r. Zebrany z tego okresu materiał posłuży do ilustracji podstawowych celów badawczych pracy, tj. do ukazania językowych i dyskursywnych sposobów tworzenia znaczeń nazwy własnej kraju *Pologne* oraz analizie jej znaczenia społecznego w prasie francuskiej.

Następnie Autorka uzasadnia celowość wyboru tej problematyki, podkreśla również możliwości badawcze jakie otwiera jej praca, np. badania porównawcze na innych gatunkach dyskursu. Podrozdział 2-gi nakreśla przyjętą perspektywę badawczą (s.8-9). Najogólniejszą ramą będzie wspomniane już ujęcie konstruktywistyczne i tu uważam, że bardzo słusznie, następuje bezpośrednio nawiązanie do specyfiki tej perspektywy w dyskursie medialnym. Przywołany jest tylko artykuł M. Fleichera (2005), ale wyczerpuje on najważniejsze tezy w tej dziedzinie. W dalszej części nakreślone zostają ramy teoretyczno-metodologiczne dysertacji, tj. językoznawstwo wypowiedzania, Francuska Szkoła Analizy Dyskursu, a szczególnie jej nowy nurt semantyka dyskursywna, wspomniane zostają kluczowe narzędzia, które posłużą do badań nad korpusem. Autorka zaznacza, że przyjmuje perspektywę semantologiczną, podobnie jak J. Auboussier (2016) w swoim artykule nt. nazwy własnej *Europa*, tym samym odróżniając się od większości prac z francuskiej analizy dyskursu, które sytuują się w koncepcji onomazjologicznej. Świadczy to o pogłębionej refleksji badawczej oraz o umiejętności krytycznego podejścia do omawianej literatury przedmiotu.

W końcowej części Wstępu, w podrozdziale 3-im zatytułowanym „Najważniejsze rozstrzygnięcia terminologiczne” (s.10) wskazane zostają trudności terminologiczne związane z różnicami w tłumaczeniach na język polski podstawowych pojęć teorii wypowiedzania *énonciation*, *énoncé*, *sens*, *signification*. Bardzo słusznie Autorka przyjmuje terminologię wypowiedzanie (*énonciation*) vs wypowiedzenie (*énoncé*) za tłumaczeniem znanego opracowania Paveau, M-A., Sarfati, E. ,2009, *Wielkie teorie językoznawcze*.

Podsumowując, Wstęp w sposób przejrzysty i syntetyczny sygnalizuje problematykę, która znajdzie swe rozwinięcie w dalszych rozdziałach rozprawy. W pełni uzasadnia potrzebę zajęcia się tym tematem. Zapowiada również bardzo interesujące badania empiryczne.

W rozdz. I-ym „Ramy teoretyczne i metodologiczne” (s.13-61) wprowadzone zostają kluczowe odniesienia teoretyczne bardzo umiejętnie spięte klamrą przyjętej metodologii i aparatu badawczego. Część teoretyczna poświęcona jest czterem głównym zagadnieniom: językoznawstwu wypowiedania, Francuskiej Szkole Analizy Dyskursu, teoriom znaczenia oraz podejściom badawczym do nazw własnych. Wywód prowadzony jest chronologicznie, starannie i bardzo precyzyjnie. W części pierwszej poświęconej językoznawstwu francuskiemu poprawnie zostały wybrane treści podkreślające specyfikę jego badań, najnowsze tendencje oraz oryginalność jego aparatu pojęciowego : interaktywna natura powstawania znaczeń, problematyka dialogiczności (Bachtin), profil leksykalno-dyskursywny z głównym akcentem na wersję aktualną M. Veniard (2013) oraz konstrukcja znaczenia społecznego w najnowszej wersji semantyki dyskursywnej. Uwzględnione zostają najważniejsze ujęcia dyskursu za wiodącymi badaczami francuskimi. Warto zaznaczyć, że w przypisie 16 na s. 29 znajdziemy różnice w rozumieniu dyskursu w lingwistyce francuskiej, angielskiej i polskiej. Zaakcentowana została również rola kontekstu (Maingueneau, Charaudeau 2002) w konstrukcji znaczenia, zagadnienie to zostanie bardzo trafnie powiązane z aktualizacją znaczenia w części analitycznej pracy.

Inne ujęcia, np. anglojęzyczna krytyczna analiza dyskursu (KAD, s.16), wspomniane są bardzo skrótowo, tylko po to, aby skonstruować ją z wersją francuską. Uważam, że słusznie, gdyż szersze omawianie innych podejść teoretycznych prowadziło do rozmycia wyводу.

W tej części pracy Autorka sięgnęła zarówno do oryginalnych źródeł (Kerbrat-Orecchioni 1980, Ducrot 1997) jak również do wspomnianego już opracowania Paveau, A-M., Sarfati E., 2009, *Wielkie teorie językoznawcze*.

Podoba mi się, iż Autorka prowadzi swój wywód z dużą konsekwencją, koncentrując się na francuskich nurtach analizy dyskursu. Niemniej jednak w podr. 2.6. „Wytwarzanie znaczenia społecznego” (s. 29-30), zabrakło mi nawiązania do „ojca” tego nurtu, a mianowicie J. Searla i chociażby wspomnienia o jego publikacji *The Construction of social reality* (1995), przetłumaczonej na francuski w 1978 r., *Construction de la réalité sociale*, Gallimard. Przywołani są tam tylko badacze francuscy Barthélemy (1992) oraz Veniard (2013).

Podrozdział 3-ci stanowi kontynuację omawiania literatury przedmiotu, przybliżone zostają koncepcje znaczenia wg . F. de Saussure’a, Ch. K. Ogdena i I., A. Richardsa, Ch. Peirce’a, różne podejścia do nazw własnych od semantycznych referencyjnych poprzez „rewolucję” S. Kripkego do konotacyjnych dominujących w językoznawstwie francuskim (Siblot 1987, Leroy 2005, Cislaru 2005, Gary-Prieur 2009, Paveau 2008) odrzucających poprzednie koncepcje.

Ta część teoretyczna dysertacji wymagała uwzględnienia bardzo szerokiego spektrum teorii semantycznych, które nie zawsze są łatwe do interpretacji, dlatego też rozumiem, że Autorka komentuje je głównie za Kawczyńskim (2016), natomiast w omówieniu stanowisk semantyków francuskich (Kleiber 1981) oraz dyskursywistów bezpośrednio odwołuje się do źródeł francuskich.

W kolejnym podrozdziale 4 (s. 41-46), zgodnie z logiką wewnętrzną pracy, następuje zawężenie treści do różnych podejść badawczych dotyczących nazw krajów, które Autorka porządkuje wg przyjętej w nich metody badawczej (leksykograficzna, etnolingwistyczna, badania różnych gatunków dyskursu). Taki układ tematyczny jest niewątpliwie zaletą tego podrozdziału. Omawiane są liczne prace badaczy polskich, co jest zupełnie zrozumiale biorąc pod uwagę tematykę dysertacji.

Reasumując, podrozdziały 1-4 w części teoretycznej zostały bardzo kompetentnie opracowane. Nie mam żadnych poważniejszych zastrzeżeń co do doboru i kompletności omawianych treści. Należy podkreślić komentarze i przemyślenia Autorki świadczące o doskonałym opanowaniu materiału. W tej części pracy, jak i zresztą w całej pracy Autorka umie wybrać z obszernej literatury przedmiotu adekwatne treści bezpośrednio związane z jej obszarem badawczym.

W podrozdziale 5-ym zawarty jest opis metodologii, bardzo dokładnie opisane są etapy pracy nad korpusem, omówiona jest również terminologia zasadnicza dla podjętych badań. Wszystkie te zagadnienia przełożą się na konkretne analizy w części empirycznej dysertacji. Doktorantka wykazuje się umiejętnością klarownego określenia celów, precyzyjnego sformułowania pytań badawczych oraz wyrobionym poglądem naukowym o proponowanych metodach i technikach badawczych w literaturze przedmiotu.

Następne dwa kolejne rozdziały, II-i „Narzędzia nadawania znaczeń” (s. 62-i 111) i III-i „Znaczenie społeczne *Pologne*” (s.113-138) stanowią część analityczną dysertacji o bardzo wyrazistej strukturze. Są one świetnie pomyślane, analizy są prowadzone niezwykle drobiazgowo i skrupulatnie, można powiedzieć, że Autorka rozbiera na czynniki pierwsze badany korpus. Wielką zaletą jest również sposób prowadzenia analizy i sposób interpretowania wyników badań. W rozdz. II-im znajdujemy uporządkowane bardzo różnorodne środki językowe występujące na wielu poziomach wypowiedzenia od morfologiczno-składniowych i leksykalnych do retorycznych, a używane do nadawania

znaczeń nazwie własnej kraju *Pologne*. Bardzo trafnie zostały one połączone wspólną nazwą *narzędzia nadawania znaczeń*. Autorka sprawnie porusza się w tak rozległej literaturze od gramatyków do najnowszych opracowań językoznawczych zarówno francuskich jak i polskich. Analizy są bardzo wnikliwe i kompleksowe, ciekawie zostają również uwypuklone efekty semantyczne i pragmatyczne omawianego korpusu.

Drobna uwaga, nie jest dla mnie jasne, czy przy analizie personifikacji wspomniane na s.87 czasowniki, m.in. *déclarer, se porter garant*, wyczerpują użycia w tym korpusie. Poza tym przydałoby się tutaj wskazanie konkretnych numerów przykładów z korpusu, tak jak jest to zrobione w innych partiach analizy.

Rozdz. III „Znaczenie społeczne *Pologne*” proponuje autorską analizę wg komponentów: geograficznego, społecznego, politycznego i ekonomiczno-gospodarczego, które aktualizują się w określonych tematycznie produkcjach dyskursywnych. Widzę je jako przeformułowanie profilu leksykalno-dyskursywnego M. Veniard wynikającego z przemyśleń Autorki nad badanym korpusem. Ta część pracy została również bardzo dobrze opracowana, doskonałym wyborem jest prezentacja paradygmatów desygnacyjnych w tabelach. Przedstawione zostają wartościowe i pogłębione wnioski, m.in. o aspektach konotacyjnych niektórych użyć obecnych w każdym komponencie wpływających na negatywny obraz Polski i Polaków w prasie francuskiej. Tutaj odnajdujemy analizę przykładów zacytowanych w temacie pracy.

Chociaż mam pewien niedosyt, zabrakło mi ogólnej informacji o frekwencji oraz funkcji nazwy własnej *Pologne* w tytułach prasowych. Biorąc pod uwagę ich rolę w dyskursie prasowym pozwoliłoby to zaobserwować, który z komponentów odgrywa dominującą rolę w konkretnych wydarzeniach analizowanych przez prasę francuską.

Oba rozdziały II-gi i III-i części analitycznej dysertacji stanowią niewątpliwy wkład w metodologię badań tak abstrakcyjnego wydawałoby się pojęcia dla opisu językoznawczego jakim jest *znaczenie społeczne* nazwy własnej kraju. Badania te pozwoliły na wyciągnięcie ciekawych wniosków m.in. dotyczących percepcji Polski wśród użytkowników francuskich i polskich oraz otwarcia nowych perspektyw badawczych w semantyce dyskursywnej. Warto również podkreślić, że Autorka wskazuje na pewne ograniczenia własnych analiz, co świadczy o wysokim poziomie refleksji i dojrzałości badawczej.

Ogólne wyniki i przemyślenia z badań korpusu znajdują swoje podsumowanie w konkluzji końcowej.

Nieliczne moje uwagi wymienione w tej recenzji nie stanowią poważnych zarzutów, są one raczej pytaniami badawczymi prowadzącymi do podjęcia dyskusji naukowej.

Podsumowując, uważam, że praca doskonale łączy teorię i praktykę, przedstawia wiele interesujących interpretacji i wniosków z przeczytanej literatury przedmiotu jak również z przeprowadzonych badań. Proponuje oryginalną metodę badawczą nad sposobami nazywania oraz konstrukcją znaczenia społecznego nazw własnych. Jednym słowem z postawionego sobie zadania badawczego Doktorantka wywiązała się bardzo dobrze. Uważam, że rozprawa ta jest godna polecenia do publikacji jako monografii lub serii artykułów.

Stwierdzam zatem, że przedstawiona mi do recenzji rozprawa pod tytułem :

Saint comme un Polonais (Święty jak Polak), *plombier polonais* (polski hydraulik), *La Pologne, fille ingrate de l'Europe* (Polska, córka marnotrawna Europy). Dyskurs prasowy jako miejsce nadawania znaczenia spełnia wszelkie wymagania stawiane w ustawie dysertacjom doktorskim. Moim zdaniem **zasługuje ona również na wyróżnienie.**

W związku z tym wnoszę o dopuszczenie mgr Patrycji Paskart do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Warszawa, 22 IX 2022 r.

Elżbieta Pacholanta